

Carmen IORDĂCHESCU

**SĂ DEZLEGĂM
TAINELE TEXTELOR LITERARE**
Clasa a VII-a

Îndrumător pentru toate manualele alternative

*Evaluarea competențelor de comunicare
după noul curriculum școlar și
Programa pentru Evaluarea Națională*

CUPRINS

GENUL LIRIC	5
A. Literatura populară	
1. Doina	5
• <i>Codrule, codrușule</i> (Ed. All)	8
• <i>Voi, brazi-nalți încetinați</i> (Ed. Corint, Ed. All)	10
2. Strigăturile (Ed. Corint)	14
3. Proverbele și zicătorile (genul aforistic)	18
• Anton Pann - <i>Iarăși despre nerozie</i> (Ed. All)	22
B. Parabola biblică	28
• <i>Parabola fiului risipitor</i> (Ed. Corint)	29
C. Literatura cultă	
1. Imnul	32
• A. Mureșan - <i>Deșteaptă-te, române!</i> (Ed. Corint; Ed. Humanitas) ...	34
• V. Alecsandri - <i>Imn lui Ștefan cel Mare</i> (Ed. Humanitas)	40
2. Oda	47
• G. Coșbuc - <i>Patria română</i> (Ed. Corint)	48
• I. Pillat - <i>Versul țării</i> (Ed. Humanitas)	55
• V. Voiculescu - <i>Grai valah</i> (Ed. All)	60
3. Psalmul biblic	65
• <i>Psalmul 8 (al lui David)</i> (Ed. All)	66
• <i>Psalmul 145 (O cântare de laudă a lui David)</i> (Ed. Humanitas)	67
• <i>Psalmul 22 (Psalmul păstorului)</i> (Ed. Corint)	67
4. Meditația	69
• T. Arghezi - <i>Psalm</i>	70
5. Elegia	75
• M. Eminescu - <i>O, rămâi</i> (Ed. All)	76
6. Arta poetică	82
• T. Arghezi - <i>Cuvânt</i> (Ed. Humanitas)	83
• T. Arghezi - <i>Lumină lină</i> (Ed. Corint)	89

GENUL EPIC	94
A. Literatura populară	
1. Balada populară	97
• <i>Monastirea Argeşului</i> (Ed. Corint)	98
B. Literatura cultă	
1. Balada cultă	111
• G. Coşbuc - <i>Paşa Hassan</i> (Ed. Corint, Ed. Humanitas)	112
2. Poemul	125
• V. Alecsandri - <i>Dan, căpitan de plai</i> (Ed. Corint, Ed. All)	126
• M. Eminescu - <i>Scrisoarea III</i> (Ed. Humanitas)	142
• M. Eminescu - <i>Călin (file din poveste)</i> (Ed. Corint, Ed. Humanitas) ..	153
3. Nuvela	164
• C. Negruzzi - <i>Alexandru Lăpuşneanul</i> (Ed. All)	165
• I. L. Caragiale - <i>Două loturi</i> (Ed. Corint; Ed. Humanitas)	186
4. Povestirea	199
• M. Sadoveanu - <i>Iapa lui Vodă</i> (Ed. Humanitas)	200
• M. Cărtărescu - <i>Florin scrie un roman</i> (Ed. Humanitas)	212
5. Amintirile	223
• I. Creangă - <i>Amintiri...</i> - <i>În casa părintească</i> (Ed. Humanitas)	225
• I. Creangă - <i>Amintiri...</i> - <i>Plecarea la Socola</i> (Ed. All)	241
6. Romanul	251
• M. Preda - <i>"Moromeţii"</i> (Ed. Corint)	252
Evaluarea competenţelor de comunicare	267
Bibliografie	285

GENUL LITERAR

■ Definiție

Genul literar este un mod de reflectare a vieții umane care grupează opere asemănătoare prin felul în care subiectul creator se raportează la realitatea înconjurătoare, prin structurarea conținutului, prin procedeele estetice comune și prin modalitatea de exprimare.

■ Tipuri de genuri literare

a) liric		<i>fundamentale</i>
b) epic		
c) dramatic		
d) aforistic		<i>proverbe, zicători, aforisme</i>
e) oratoric		
f) didactic (tendința de a instrui sau de a moraliza)		<i>poem didactic, artă poetică, ghicitoare</i>

Genul liric

● GLOSAR DE TEORIE LITERARĂ ●

Denumirea provine din grecescul *lirikos = liră* (de semna instrumentul muzical care acompania realizarea unor creații literare).

Genul liric cuprinde operele literare în care autorul își exprimă direct sentimentele, gândurile și ideile.

Eul liric

- își dezvăluie sensibilitatea, sentimentele intime
- scrierea are un profund caracter subiectiv

■ Specii ale liricii populare

a) doina	c) strigătura
b) cântecul (de dragoste, de leagăn, satiric, română)	d) bocetul

● DOINA ●

■ Definiție

Doina este o specie a liricii populare, specifică poporului nostru, în care sunt exprimate direct cele mai variate sentimente: dor, iubire, tristețe, înstrăinare, ură împotriva asupritorilor, regret etc.

■ Clasificarea doinelor (după sentimentele dezvăluite)

a) de dor	e) de haiducie
b) de dragoste	f) de ciobănie
c) de jale	g) de cătănie
d) de înstrăinare	

■ Trăsăturile doinelor

- a.) exprimă direct, profund și intens o varietate de sentimente, idei, aspirații;
- a.) se inspiră din viața poporului nostru, reflectă comuniunea omului cu natura, atitudinea omului față de viață, de moarte, față de scurgerea timpului;
- a.) au o tematică variată;
- a.) au o prozodie specifică (rimă împerecheată, ritm trohaic, măsura de 8 silabe);
- a.) pot avea formule specifice;
- a.) sunt însoțite de o melodie specifică, cu formă liberă, bogat ornamentată;
- a.) exprimă o mare bogăție expresivă;
- a.) sunt caracterizate prin simplitatea formei;
- a.) circulă în multe variante pe o arie extinsă.

Termenul "*doină*" apare și în poezia cultă, în creația de inspirație folclorică a lui Vasile Alecsandri, Mihai Eminescu, George Coșbuc, Șt. O. Iosif etc.

■ “În lumea culturii românești, doina e specia cea mai cunoscută din lirica populară, încât a ajuns să constituie pentru foarte mulți un sinonim al cântecului popular însuși. În popor însă numele doinei este puțin cunoscut astăzi în vorbirea locală.

În Moldova se pare că numirea nu are alt termen concurent, diminutivul *doiniță* fiind doar o alintare poetică. În Muntenia aflăm cele mai diferite denumiri perifrastice: cântec de *codru*, de *frunză* etc.; la fel și în Oltenia: *cântec lung* sau *prelungat*, de *coastă*, *oltenesc*, *haiducesc*, *ca pe vale* s.a. În Banat, doina este denumită în general *cântec*, alăturându-se termenului diferite atribute similare, precum: *dă pre dial*, *d-âl fetesc* etc. În părțile Sibiului vechea denumire se aplică doar unor melodii pur instrumentale, pentru rest folosindu-se termenul general de *cântec*. În Bihor e cunoscută sub numele de *hore*; în învecinata țară a Oașului, ca și la Ugocea, e curent termenul de *horie*, care în părțile Năsăudului e precizat și ca *horie de jale*, iar în Maramureș ca *horie lungă*, alături de vechiul *duină*.”

(*** *Istoria literaturii române*, vol I, coord. G. Călinescu ș.a., București, Ed. Academiei, 1964, p. 137-138)

■ “[...] odinioară numele *doinii* era mult mai răspândit în patria noastră. Dimitrie Cantemir îl cunoaște și-l citează, în *Descrierea Moldovei*, printre numele de «zei cunoscuți», considerându-l un echivalent dacic al Belonei sau chiar al lui Marte. E surprinzător pentru noi cei de azi, că D. Cantemir își întemeiază această ipoteză pe faptul că prin invocarea doinei moldovenii «încep toate cântecele în care se cântă faptele războinice». [...] Cu timpul și mai ales în secolul precedent, se pare că *doina* ca denumire și-a restrâns mult aria de circulație în popor. O mărturie în acest sens a fost culesă în Banat: «Bătrânii mai dzâșiau și *doină*, însă cinierii numai *cântarie*». Cealaltă denumire ardelenescă frecventă, aceea de *horie*, *hore*, nu se poate preciza cât este de veche. În orice caz, ea apare [...] puțin după trecerea primei jumătăți a secolului al XVIII-lea, iar Sulzer o cunoaște tot ca o numire a cântecelor de jale.

Atât mărturiile istorice, cât și cercetările folcloriștilor muzicali împing spre concluzia că doina s-a constituit originar ca o specie melodică strâns legată de viața păstorească și de instrumentele ei muzicale tipice: fluietul și cimpoiul. De gama minoră a acestor instrumente primitive și ușor de confecționat se leagă și modulațiile ei tânguioase, atât de tipice.”

(***, *Istoria literaturii române*, vol I, coord. G. Călinescu ș.a., București, Ed. Academiei, 1964, p. 138)

■ “Cadrul cosmic al liricii noastre populare are cu totul alte dimensiuni decât acelea pe care i le dă poezia romanticilor, cu vastitatea lui de perspective și profundele ecouri pe care le capătă ideea în imensitățile lui. S-a vorbit adesea în trecut despre dragostea de natură care ar caracteriza poezia noastră populară. Lucrurile erau văzute întrucâtva orășenește, de către oameni din afara naturii, din afara folclorului nostru. Mai adecvat se poate vorbi de familiaritatea cu natura.”

(***, *Istoria literaturii române*, vol I, coord. G. Călinescu ș.a., București, Ed. Academiei, 1964, p. 141)

■ “În trecut, când țara noastră era aproape în întregime acoperită de păduri, împletirea vieții omului cu cea a naturii sub ipostaza codrului era un atribut aproape al vieții cotidiene:

Codrurile, codruțele,
Deschide-ți cărările,
Să-mi duc supărările.

N-avem însă aici de a face întru nimic cu izolarea romantică. Omul în lirica populară e o ființă socială prin excelență, și îndepărtarea vremelnică de mediul său uman apropiat aduce *dorul*, sentiment complex și indefinibil, specific limbii și liricii noastre populare:

Foaie verde-a plopului,
Unde-i miez de-al codrului
Îi și puntea dorului.”

(***, *Istoria literaturii române*, vol I, coord. G. Călinescu ș.a., București, Ed. Academiei, 1964, p. 142)

CODRUL, CODRUTUL

C7 Caracteristicile textului

TEMA Această doină culeasă și inclusă în *“Antologia de poezie populară”* alcătuită de Lucian Blaga este o doină de dor, mărturie a bogăției și frumuseții folclorului românesc.

Eul liric își caută consolarea în sânul codrului căruia i se destăinuie pentru a-și alina sufletul mistuit de dor.

UNIVERSUL POETIC Poezia debutează cu o adresare directă, prin care codrul este implorat să-l ajute pe cel ce-și simte sufletul răvășit de dorul arzător al iubitei. Substantivele și adjectivele în vocativ, într-o expresie diminutivală accentuat afectivă (*“Codrule, codrutule, / Bunule, drăguțule”*) subliniază lirismul profund al textului, comuniunea omului cu natura și personificarea codrului.

Îndrăgostitul este copleșit de tumultul său sufletec, fiind într-o zbatere permanentă care oscilează între dor și tristețe, între încredere și deznădejde. Sub forma unei rugăminți tulburătoare, îndrăgostitul i se adresează codrului pentru a-și găsi alinarea sufletului său ars de dor: *“Ian desfă-ți cărările, / Să-mi duc supărările.”* Despărțirea de ființa iubită a sporit *“dorul mândrei arzător”* și *“supărările”* pe care îndrăgostitul ar vrea să le aline pierzându-se pe cărările codrului. Se remarcă utilizarea interjecției *“ian”* și a imperativului *“desfă”* care marchează apropierea sufletească dintre eul liric și codru.

Neliniștea și neastâmpărul acestui suflet însetat de dragoste, care rătăcește aspirând la împlinirea iubirii, sunt copleșitoare. Sinceritatea sentimentului este amplificată de epitetul *“arzător”*: *“Dorul mândrei arzător / Că mă face călător”*.

Asociată cu schimbările din natură, intensitatea acestui dor mistuitor sporește. Ploaia devine un simbol al împlinirii și al rodniciei, ca un semn al aspirației îndrăgostitului de contopire cu puterea miraculoasă a iubirii. Repetițiile și enumerațiile sugestive subliniază binefacerile ploii și amplificarea chinuitoare a dragostei:

*“Plouă, plouă, iarba crește,
Dorul mândrei mă topește;
Plouă, plouă, iarba-nspică,
Dorul mândrei rău mă strică,
Inima mi se despică.”*

Intensitatea și gradarea sunt rezultate atât ale paralelismului eu – natură, cât și ale prezenței unor verbe de o mare forță de sugestie (*“topește”*, *“strică”*, *“despică”*), a epitetului verbal *“rău mă strică”* și a repetițiilor (*“dorul mândrei”*). Caracterul sfâșietor al dorului (*“inima mi se despică”*), revărsându-se din inima celui care aspiră la împlinirea prin dragoste, este impresionant pentru această doină de dor.

Simplitatea formei poetice accentuează sinceritatea expresiei. Cuvintele purtând pecetea șlefuirii în timp a versului aparțin limbii autentic românești. Se disting câteva motive folclorice specifice: motivul codrului, al dorului, al comuniunii omului cu natura.

La nivel stilistic, se remarcă personificarea codrului, transformat într-un confident și prieten al îndrăgostitului, repetițiile (*“iarba”, “dorul mândrei”, “plouă, plouă”*) enumerațiile (*“Plouă, plouă, iarba crește”*) epitetele (*“arzător, rău”*) și paralelismul eu – natură.

Lirismul este potențat și prin mijloace expresive de natură morfologică: vocativele diminutive (*“codruțule”, “drăguțule”*), succesiunea graduală a verbelor utilizate în sens figurat (*“topește”, “strică”, “despică”*), prezența pronumelor personale și reflexive la persoana întâi singular, în dativul posesiv sau acuzativ (*“Să-mi duc supărările”, “mă strică”*) asociate eului liric corelate cu pronumele la persoana a doua singular (*“ți”*) sugerând comuniunea eu – codru.

Prozodia se pliază simplității versului popular. Se observă o evoluție a elementelor prozodice pe măsura creșterii în intensitate a sentimentelor, a dorului. Astfel, rima împerecheată lasă locul monorimei în ultimele trei versuri, măsura de 7 silabe se amplifică la 8 silabe în ultimele cinci versuri. Ritmul trohaic desăvârșește armonia versului.

Forma armonioasă a versului popular exprimă sincer tumultul sentimentelor pe care le trăiește eul liric, care ne emoționează adânc.

VOI BRAZI, -NALȚI ÎNCETINAȚI

C7 Caracteristicile textului

TEMA Doina este o creație specific românească în care poetul popular și-a exprimat cu sinceritate cele mai profunde sentimente legate de viață, de preocupările sale pe care le-a transfigurat artistic.

Această doină păstorească [*“Voi brazi, -nalți, încetinați”*] dă glas sentimentelor de tristețe și însingurare la coborârea turmelor din munți pentru iernat, o dată cu venirea toamnei. Ea trimite la o veche îndeletnicire a românilor, păstoritul asociat cu fenomenul transumanței, reprezentând coborârea turmelor la câmpie la începutul toamnei.

Doina este realizată sub forma unui dialog liric între codru și eul liric, în acest dialog împletindu-se mai multe motive populare: motivul codrului, al coborârii turmelor (transumanței), al stânei părăsite.

UNIVERSUL POETIC Poezia debutează cu o interogație retorică: *“Voi brazi, -nalți încetinați / De ce foc vă legănați?”* adresată codrului. Adresarea directă marcată prin vocative și utilizarea persoanei a doua plural subliniază prin dublul epitet *“-nalți încetinați”* neobișnuita legănare a brazilor, simboluri ale măreției și eternității naturii. Întrebarea determină confesiunea tulburătoare a codrului.

Confesiunea codrului personificat ne dezvăluie teama de singurătate și tristețea legate de plecarea turmelor. Efectele apar vizibile în decorul dezolant al muntelui, pustiu și trist: *“Că p-aici pustiu rămâne”*. Printr-o amplă serie de enumerații este conturat decorul pastoral, pustiu, lipsit de viață și mișcare (*“stâni”, “strunghițe”, “scaune”, “țarcuri”, “lăsători”*) lipsit de prezența turmelor și a oamenilor, ciobani și băcite: *“Rămân stâni / fără stăpâni, / Strunghițe / fără oițe, / Scaune fără de băcițe.”* Elementele decorului pastoral subliniază dureros absența turmelor și a păstorilor exprimată sugestiv prin repetiția prepoziției *“fără”*.

Atmosfera tristă și dezolantă a cadrului pastoral pustiu se extinde și asupra întregului tablou de natură care dobândește o largă deschidere de la *“țancurile”* de stâncă, până la depresiunile solitare, lipsite de prezența păstorilor: *“Țancuri mari fără de ciobani / Lăsători / fără păstori.”* Întreaga natură simte astfel lipsa vieții pastorale de care este indestructibil legată printr-o comuniune om – natură, caracterizând însăși existența poporului român de-a lungul veacurilor.

Natura poartă pecetea tristă a singurătății. Chiar dacă iarba și troscotul cresc din abundență, vegetația aceasta bogată nu mai atrage turmele de păstori și rămâne neatinsă. Locurile apar într-o dezolantă pustietate, iar frumusețea vegetației devine inutilă în absența turmelor, fiind privită cu dureroasă indiferență: *“Pe drum de la șipotel / Poate crește troscotel. / Și pe drumul de la strungă / Poate crește iarbă lungă, / Iarbă lungă, iarbă lată, / Că de noi nu se mai calcă.”*

Finalul doinei aduce în prim-plan motivul stânei părăsite. Sentimentul de tristețe și însingurare este accentuat printr-o dublă interogație retorică și o interjecție: "*Dară stâna, săraca? O! / Cine foc a mătura-o?*". Singurele martore ale cadrului pustiu de natură sunt păsările. O dată cu plecarea lor spre alte ținuturi, ele fac să dispară ultimele urme de viață care animă natura, imagine sugerată plastic printr-o enumerație: "*Ciocârlia cu coada / Și sturzul cu arișa*".

REALIZAREA ARTISTICĂ

Această doină împletește într-o armonioasă alcătuire motivele populare care accentuează dureros sentimentele de tristețe și singurătate. Creșterea în intensitate a trăirilor sufletești se realizează totodată prin utilizarea echilibrată a mijloacelor stilistice, a personificării asociate cu epitete, enumerații și repetiții.

Imaginea maiestuoasă a brazilor subliniată prin epitete sugestive ("*brazi, -nalti, încetinati*") este integrată în universul naturii conturat prin detalii sugestive uneori marcate tot prin **epitete** ("*iarbă lungă, iarbă lată*"), reunite pe baza **enumerației** ("*țancuri, lăsători, șipoțel, troșcoțel, iarbă, ciocârlia, sturzul*").

Personificarea subliniază comuniunea omului cu natura: brazii simt durere și singurătate omenească, la fel și pășunile.

Diminutivele evocă afectiv comuniunea omului cu natura, iar utilizarea frecventă a acestora amplifică durerea și solitudinea naturii la plecarea păstorilor cu turmele ("*strunghite, șipoțel, troșcoțel*").

Repetițiile accentuează absența dureroasă a ambianței pastorale prin repetiția prepoziției "*fără*": "*stâni fără stăpâni, strunghite fără oițe, scaune fără de băcițe, țancuri mari fără de ciobani, lăsători fără păstori*".

Utilizarea **interjecțiilor** în interiorul interogațiilor și invocației retorice amplifică expresiv sentimentul de durere și solitudine. "*De ce foc vă legănați?*", "*Dară stâna, săraca, o!*", "*Cine foc a mătura-o?*".

Într-un limbaj simplu și sugestiv conținând cuvinte populare din universul pastoral (stână, strunghite, scaune, băcițe, ciobani, păstori, troșcoțel) este redat un univers bogat în trăiri, emoționant prin sinceritatea exprimării.

Elementele de prozodie imprimă o anumită cadență și muzicalitate versului, specifică poeziei populare: rima împerecheată, ritmul trohaic și măsura de șapte silabe. Ca notă particulară se observă în câteva versuri rima interioară ("*Rămân stâni fără stăpâni / Strunghite fără oițe, Țancuri mari fără de ciobani / Lăsători fără de păstori*"). Aceasta conferă un ritm mai rapid versului, transpunând zbuluciumul sufletesc care crește în intensitate.

Lirismul textului este marcat de profunzimea sentimentelor triste și exprimate direct de eul liric și de atmosfera de copleșitoare tristețe și singurătate creată de sensibilitatea creatorului popular. Acesta a transfigurat cu o inegalabilă artă durerosul sentiment de despărțire, de însingurare pe care îl resimte codrul la plecarea păstorilor și a turmelor, în virtutea comuniunii omului cu natura.